

## מטות ב

רוצה (מאיזה טעם שיהי') להודיע כל פרטי המאורע, הרי מספיק להודיע חשבון המלקוח, ומעצמו מובן מספר המחצית השייכת לתופשי המלחמה וכמה הוא אחד מחמש מאות, וכן מספר המחצית השנית ?

ולאידך: אם (מצד איזה טעם) יש צורך לכתוב ג' בפרטיות — למה לא פרט גם החשבון דאחד מן החמשים אשר ללויים ?

ולחסיף — כיון אשר קושיות אלו הן בלימוד פשוטו של מקרא, הרי ה' רש"י צריך לתרצן י. וכמדובר כמ"פ י

ששם אין זה נוגע לשום ציווי, הרי גם כאן אין נוגע כלל הודעת המספר בקרא — לענין הציווי.

(5) וכקושיית הרמב"ן והאזה"ח. ומה שתי האזה"ח (ש"הוא גלגות שה' מכס ה' מלגיו כו'"), וכן תי המהרש"ל (יריעות שלמה עה"פ) על הקושיא למה מפרט מחצית בניי ("להודיע לנו שכבר מסר משה המחצית לכל העדה כו' והם הפרישו ללויים כו' וטובת הנאה ה' לה אבל לא שיקחו אנשי צבא כו' והטובה להם") — אין רש"י מרמזו כלל.

(6) בנוגע להקושיא למה מפרט הכתוב גם סכום דמחצה השני — פירשו המפרשים (רא"ם, משכיל לדוד, דבק טוב ועוד) שזוהי כחצת רש"י במ"ש עה"פ (לא, מג) "ותהי מחצת העדה — כך וכך", לבאר שאין כחצת הכתוב לפרש סכום המחצה, כיא שהוא כעין מאמר המוסגר שמחצית העדה — שהיא היתה כך וכך — לקח משה ממנו א' מתמישים כו'.

— אבל גם זה צריך ביאור כי: מאמר המוסגר הזה מיותר לגמרי (וראה לקמן הערה 19).

(7) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהנסמן שם הערה 1.

א. בפרשתנו מסופר, שלאחר ש־ נצחו בניי את מדין, ויביאו את השבי ומלקוח וכו', ציוה הקב"ה: "שא את ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה וגו' וחצית את המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים לצבא ובין כל העדה [מחציו לאלו מחציו לאלו] והרמת מכס לה' מאת אנשי המלחמה וגו' אחד נפש מחמש המאות וגו' ונתתה לאלעזר הכהן וגו' וממחצית בניי תקח אחד אחו מן החמשים וגו' ונתתה אותם ללויים וגו'" ומסיים הכתוב: "ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה ה' את משה".

אח"כ מפרט הכתוב סכום המלקוח של כל מין ומין, סכום המחצית של כל מין ומין השייך לתופשי המלחמה, וחשבון המכס לה' ממנו, ומכל מין ומין בפרטיות, וכן סכום מחצית בניי מכל מין ומין, ומסיים וממחצית בניי את האחוז אחד מן החמשים — ואינו מפרט מספרם.

ולכאורה אינו מובן כלל:

למה מאריך הכתוב לפרט כל מס־ פרים אלה — והרי דיו באמרו "ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה ה' את משה". — מאי נפק"מ לדעת מספר המלקוח בכלל, ושל כל מין ומין בפרט ? ואפילו אם נאמר שהתורה

(1) לא, כו"ל.

(2) פרש"י שם, כו.

(3) שם, לא.

(4) וכמו שלא פרט הכתוב השבי כו' במלחמת סיחון ועוג, אף שפשוט שגם שם ה' שבי (וכמוכך גם מזה שרק במלחמת הכנעני החרימו הכל (חוקת כא, ג)). ואף

חמש מאות, בלי שיותר עודף! ובלשון חז"ל<sup>11</sup> אי אפשר לצמצם<sup>12</sup>. ובמילא בנדר<sup>13</sup>, מכיון שהציווי ה' ליקח מכס אחוז אחד מחמשים מחלק בני<sup>14</sup> ואחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, ה' צ"ל הוספה בהציווי מה לעשות בנוגע להעודף.

לכן מפרט הכתוב "ויהי המלקוח גו"<sup>15</sup> (כל המספרים בפרטיות) להודיע שהי' בנדר<sup>16</sup> דיוק נפלא בכל מספרים אלו דבכל מין בפ"ע ה' מספר מדויק<sup>17</sup>, באופן שלקחו אחד אחוז מ-<sup>18</sup> חמשים ואחד — מחמש מאות מה-<sup>19</sup> מחצית ולא ה' עודף כלל<sup>20</sup>.

אין לומר ע"ז נס היפך הטבע (כ-<sup>21</sup> אברהם שלא נשרף בכבשן דאור כש-<sup>22</sup> דים וכיו"ב), כי אין הטבע מוכריח שלא יהיו המספרים מדויקים, אבל אין זה שכיח כלל וכלל<sup>23</sup>.

(11) ובמכש"כ וק"ו וכו' מהענין שב-  
חולין כח, ב. וש"נ.

(12) להעיר מפרש"י נשא (ז, פה) למדך  
שהיו כלי המקדש מכונים כו'.

(13) ולהעיר שגם במנין בני<sup>14</sup> ה' בכל פעם בכל שבת מספר המתחלק לחמשים (במדבר א, כ"ג. שם ג, כ"ד). פינחס כו, ה"ג). ולכא' גם זה לא שכיח כלל וכלל. וצ"ע הטעם על זה. ואי משום שרי חמישים — הרי יש גם שרי עשרות ושרי מאות. ולהעיר מחמשים איש רצים לפניו (ש"ב טו, א. ועד"ז מ"ב א, ט. ועוד) — המורה על החשיבות בקבוצה כזו.

(14) עפ"ז יומתק דיוק לשון הציווי "אחד נפש מחמש המאות", "אחד אחוז מן החמר שים" (לא, כת. ל) — בה"א הידיעה, כי מעיקרא בהציווי רמז שישנו רק מספר שלם של חמש מאות.

(15) ע"ד והאלקים אנה לידו (משפטים כא, יג).

כי דרכו של רש"י בפירושו עה"ת, לבאר כל דבר הקשה בלימוד פשוטן של כתובים. ומכיון שאין רש"י מתרץ קושיות הנ"ל, הרי מזה הוכחה שבלי-מוד הכתובים ע"פ פשש"מ אין מקום לקושיות אלו.

הרמב"ן מתרץ<sup>24</sup>: "הוצרך הכתוב לפרט הוזה שיוזכר כמה המחצה וכמה המכס להודיע כי מן היום שלקחו ה' מלקוח הוזה עד שמנו אותו וחצו אותו והפרישו ממנו המכס ונתנהו לאלעזר הכהן מכל המקנה הגדול הוזה לא מת אף אחד וזה נס, וכן במחצית העדה ללויים".

אבל נמלכד שעדיין קשה למה לא פירט הכתוב המכס השייך ללויים, הרי גם ע"פ פשש"מ<sup>25</sup> "לא עבד קודב"ה ניסא למגנא"<sup>26</sup> — ולמה עשה הקב"ה נס זה? ואם בשביל שלא יחסר ממון ישראל — לא מצינו עשיית נס בשביל זה, וכמה דרכים למקום שלא יחסר ממון ישראל.

ב. הביאור בזה:

אם ה' כתוב בתורה רק ציווי הקב"ה ולאח"ו "ויעש משה וגו'" ותו לא — מקום לשאלה גדולה ודוקא ע"פ פשטות הענינים: ע"פ טבע, ב' שבי ומלקוח כו' באדם ובבהמה לא שכיח הוא כלל וכלל אשר המספר דכל מין ומין בפ"ע — יהי' מדויק עד כדי כך שמחציתו של כל מין בפ"ע יחולק לקבוצות של חמשים ושל

(8) וראה מלבי"ם עה"פ.

(9) ראה לקו"ש ח"ה ע' 124 ואילך.  
ח"ו ע' 49.

(10) ראה דרשת הר"ן דרוש ח' הקדמה הא'. וראה שבת נג, ב. ועוד.

ג. אבל עדיין אינו מובן כל צרכו. דלכארי סוף-סוף הוי מילתא דלא שכיחא כלל וכלל, ולמה קרה כן בנדרים?

והביאור בזה — בל' הכתוב:

לכן מפרט הכתוב מספר מחצית בניי, להודיע שסכום חצי הב' הי' בדיוק כסכום חצי הא', כי נעשה עוד ענין נפלא בלתי רגיל כלל וכלל, שלא מת אף אחד מכל האדם והבהמה — וגם בזה, כנ"ל, אין זה היפך הטבע ממש, וטעם הדבר בכדי שבניי יוכלו לקיים ציווי הקב"ה, שלזה צ"ל מחצית בני ישראל בשוה יי למחצית אנשי הצבא יי ושלא יהי' עודף.

לאחרי שסיפר הכתוב כל הנ"ל אין צורך לפרט האחד אחוז מחמשים (וכנ"ל, שהוא מובן מעצמו), ומודיע רק בכללות — ויקח משה ממחצית בניי את האחוז אחד מן החמשים וגרי'.

(18) ויומחק עפ"י אריכות הכתוב (לא, מב) „וממחצית בניי אשר חצה משה מן האנשים הצובאים“ — דלכארי מה גוגע כאן להזכיר „האנשים הצובאים“ [ומ"ש רש"י שם „וממחצית בניי אשר חצה משה — לעדה והוציאה להם מן האנשים הצובאים“, הרי אין כוונתו לפרש הסעט למה נזכרו כאן, אלא לפרש פירוש התיבות — מחצית העדה שהוציא מן האנשים הצובאים (ראה מפרש שם שם)].

כי זהו כעין הקדמה להפירוט שלאח"כ: מכיון שהי' צ"ל „אשר חצה משה מן האנשים הצובאים“ שבוה מודגש שחלק בניי הי' צ"ל חצי (בשוה) מן החלק של האנשים הצובאים, לכן (מפרט אח"כ) „ותהי מחצת העדה גרי'“, וכבפנים.

(19) ועפ"י י"ל דכוונת רש"י בפירושו „ותהי מחצית העדה — כך וכך“ (ראה לעיל הערה 6), שאין כוונת הכתוב לפרט סכום המחצה באופן של מאמר המוסגר (כפי' המפרשים — הובא בהערה הנ"ל), כי"א להגיד הסכום, ש"כך וכך" היי, כי בלא"ה לא היינו יודעים אותו (וכנ"ל ש' מסתבר שמתו כו"כ).

לאחרי הציוי „והרמת מכס לה' מאת אנשי המלחמה גרי' א' נפש מ' חמש המאות גרי'“ חוזר הכתוב ואומר „ממחציתם תקחו ונתתה גרי'“. מזה שהכתוב מדגיש „ממחציתם תקחו“ — שלכארי תיבות אלו מיותרות הן — מוכח שרצה הקב"ה יי שה„תקחו“ ד' אחד מחמשים או דחמש מאות — יהי' מכל המחצית — ובאם הי' עודף — הרי מאותו עודף לא הייתה כל קיחה יי!

ד. אבל עדיין אינו מובן: הקב"ה צוה לחצות את המלקוח, ז"א שצ"ל ב' חלקים שווים; ולכאורה מכיון שהמלקוח הי' במספר גדול כמפורש בקרא, בודאי עבר משך זמן רב מ' שהתחילו למנות ועד שגמרו המנין. ולאחרי זה — כמפורש בקרא — חצו את המלקוח ולאחרי זה — הרימו ה' מכס מן האדם גרי' — וכרגיל אא"פ שבמשך כל זמן זה לא מת אף אחד מכל האדם והבהמה — ממספר עצום של שמונה מאות וארבעים אלף! ואם הי' מת אפילו רק אחד — אין החצאין

(16) ופשוט שאין מקום לשאלה בזה מאי טעמא — כמו שאין מקום לשאלה למה אחד מחמשים דוקא וכו'.

(17) להעיר מל"ת להאריז"ל כאן דב' מחצית בניי הי' המנין והרמת המכס (דלא כבאנשי הצבא, כי"א) „צריך למנות א' לא עד שמגיע לנ"י כיון שנאמר „אחד אחוז מן החמשים“. וא"כ — באם הי' עודף לא שייך בו (גמר ה)מנין.

ו. ההוראה מענין הנ"ל (ע"פ פשוטו של מקרא):

עד כמה גדולה חביבות קיום ה' מצוות ע"י בני — שכו"כ ענינים דלא שכיחי כלל וכלל — קרו ונעשו ובלבד שבני יקיימו מצוה בשלימותה! ולא רק בעת קיום המצוה מסבב הקב"ה שלא יהיו בלבולים ומניעות, אלא גם לפני בוא הזמן לקיום המצוה בפועל, מסבב סיבות וכו' — בכדי שלאחרי זמן רב — יהי' קיום מצוה בשלימותה. וכבנידון דידן, שהאדם והבהמה של מדין הי' כאו"א מהם במספר מדויק, במשך זמן רב לא מת אף אחד אדם והבהמה וכו'.

והרי מובן שבכדי שבעת מלחמת בני במדין יהי' האדם והבהמה של מדין במספר מדויק של אלפים — צ"ל המשא ומתן של אנשי מדין, גידול מקניהם וכו' זמן רב לפני באופן המתאים לזה! בסגנון אחר: זמן ארוך לפני המלחמה סיבב הקב"ה כו"כ סיבות שיעסקו אנשי מדין במו"מ ויגדלו בהמותיהם באופן כזה, שבבוא הזמן, שיצטרכו בני לקיים מצות ה', בשבי ומלקוח מדין יוכלו לקיימה ב' שלימותה!

ומזה ההוראה לכאו"א: אין להתרשם מכל בלבול ומניעה ועיכוב, ואם לפע"מים נדמה כאילו אין ביכולת לקיים מצוה כו', אל יחוש, אלא נכון יהי' לבו בטוח שהקב"ה סיבב ויסבב סיבות ועד שיוכל לקיים המצות בשלימותה.

(משיחת ש"פ מסו"מ, תשל"ב)

ה. ע"ד ההלכה יש לתרץ החילוק הנ"ל (שהכתוב מפרט מספר המכס של החצי השייך לתופשי המלחמה ולא ה' שייך לבנ"י):

שיטת הבה"ג היא<sup>20</sup>, שהחיוב ליטול המכס וכו' משלל מדין הוא במנין המצות. והרמב"ם<sup>21</sup> חולק עליו, ולדעתו, כיון שאינה מצוה הנוהגת לדור רות אינה נמנית במנין המצות. ה' רמב"ן בהשגותיו מתרץ שיטת הבה"ג, ומפרש כי הבה"ג ס"ל שתרומת מדין היא מצוה הנוהגת לדורות. ומקשה ע"ז בזהר הרקיע<sup>22</sup>, דהרי מפורש בגמ' שתרומת מדין אינה נוהגת לדורות. ומתרגם הנוב"י<sup>23</sup> שרק התרומה מחלק בני אינה נוהגת לדורות (כי לדורות — אין נותנים חלק מן השבי והמלקוח להעם היושב בבית), משא"כ התרומה ממחצית תופשי המלחמה נוהגת לדור רות (לדעת הבה"ג וכו'), עיי"ש ב' ארוכה.

עפ"ז יש לבאר אריכות הכתוב בהתרומה שלקחו מחלק יוצאי הצבא — כי זה נוגע לדורות, משא"כ ה' תרומה שלקחו ממחצית בני, מכיון שאינה נוהגת לדורות, מקצר בה<sup>24</sup>.

(20) הובא בסהמ"צ להרמב"ם שרש ג.

(21) שם.

(22) הובא במג"א וקנאת סופרים על סהמ"צ שם.

(23) מנחות עז, ב.

(24) מהדו"ת יו"ד סוף סר"א.

(25) וראה צפע"ג עה"פ עוד תי' ע"ד

ההלכה.

## מסעי

(ב) קודם שהפילו הגורל ה' אלעזר אומר ברוה"ק ע"י האורים ותומים "אם שבת פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו" <sup>10</sup>. ועפ"ז תמזה למה נצטוו להפיל גורלות <sup>11</sup>?

(ג) בענין הגורל דרו"ל על הפסוק בפרשתנו <sup>12</sup> "צו את בני ואמרת אליהם" (לענין גבולות הארץ) "להזהיר <sup>13</sup> ב"ד על כך שלא יציאו לעז על ה"גורלות"; ובתשובות הגאונים <sup>14</sup> הו"

בפרשתנו (שם) "והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם". וראה רמב"ן פינחס שם, נה. (10) פירש"י פינחס (שם, נד) מביב (קכב, א) ותנחומא (פינחס שם).

(11) מל' רש"י (שם) "והגורל ה' ע"פ רוח הקודש כמו שמפורש בבב"כ כו" <sup>15</sup> משמע לכאור', שהאורים ותומים הוכיחו \* שהגורל ה' ע"פ ה' ברוה"ק (ולא באקראי), ולפ"ז אי"ז שני ענינים שונים — אבל (נוסף ע"ז שעצ"ע מה תועלת בהגורל, הרי) מסיום פירש"י שם (וראה גם תנחומא שם) "והגורל עצמו ה' צווח ואומר אני הגורל כו". ובפרש"י שם פסוק נו "הגורל ה' מדבר . . מגיד שנתחלקה ברוה"ק לכך נאמר ע"פ ה'" הרי הגורל עצמו צווח שהוא ע"פ ה', ואי"צ לאורים ותומים. וראה בחשובות ה' גאונים (שהובא לקמן בפנים) "שאין הגורל אלא מפי שמים שנא' ע"פ הגורל תחלק הארץ".

(12) לה, ב.

(13) פס"ז עה"פ.

(14) קושטא, שלה. ירושלים, חש"כ —

א. בחלוקת הארץ המבוארת בפרשתנו (ובפ' פינחס <sup>16</sup>) — כמה פרטים הדורשים ביאור, ומהם: (א) דבר והיפוך כו — חלוקה ע"פ שכל דוקא. וכמש"נ "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט גו"; ובפרט ע"פ דרו"ל <sup>17</sup> (הובא ב"פרש"י <sup>18</sup>) דלא נתחלקה הארץ במדה (חלקים שווים בחיצוניות, בכמות) אלא בשומא (חלקים שווים באמת, באיכות) <sup>19</sup>.

לאידך גיסא נצטוו <sup>20</sup> "והתנחלתם את הארץ בגורל" (ו"אך <sup>21</sup> בגורל יחלק את הארץ" <sup>22</sup>).

(1) לג, נד, לה, יג.

(2) כו, נב"ג.

(3) פינחס כו, נד. פרשתנו לג, נד (ב"שינוי לשון).

(4) ספרי פינחס שם.

(5) פינחס שם (בסופו).

(6) לא מיבעי לפרש"י (פינחס שם. וראה

ספרי פינחס שם (עה"פ איש לפי פקודיו). תו"ת שם) ד"לשבט שהי' מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב . . לא היו החלקים שווים הרי הכל לפי ריבוי השבט חלקו החלקים, ונמצא שלכאור' מבני' דגני' חלק שוה; אלא גם למסקנת הגמ' (ב"ב קכב, א. וראה רמב"ן פינחס שם) ד"לשבטים איפלוג', "שיקח כל שבט ושבת חלק שיתן לו הגורל בין שהי' מגיע לו חלק מרובה כגון שבט שיש בו אנשים מעט בין וכו'" (רשב"ם ב"ב שם) — הרי החלוקה להמשפחות שבכל שבט היתה שלרב תרבה נחלתו כו' למשפחת כו' המרובה עדימ' תרבה נחלתו ולמשפחת כו' המועטת נמעט' (רמב"ן שם).

(7) פרשתנו שם.

(8) פינחס שם, נה.

(9) ראה פירש"י פינחס שם: ואע"פ

שלא היו החלקים שווים כו' לא עשו אלא ע"י גורל כו'. וגם החלוקה למשפחות (ראה לעיל הערה 6) היתה ע"פ גורל כמפורש

(\*) אף שבגורל הבכורים (במדבר ג, ו) וחזקנים (בהעלותך יא, כו) לא הוזקנו ל' הוכחה כלל, גם לא לפתקין כמספר כולם — שהרי לא הביא רש"י דעה זו (ירוש' טנה' פ"א, ה"ד. ובמדבר פ"ד, י') בפירושו שם.